

SOLTÉSZ MÁRTON

„De mit az élet nekünk?”

Egy kétséges Petőfi-versről egy kétséges Mikszáth-cikk kapcsán

ülönösen érdekes vizsgálat tényeit és körülményeit összegezte Bisztray Gyula az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1963. évi, 6. füzetében „Petőfi egyik forradalmi költeménye – Mikszáthnál” címmel.¹ Arról a versről van itt szó, mely az 1955-ös, a Szépirodalmi Kiadó gondozásában megjelent Petőfi *Összesben*² *Újév Napián 1849* címmel szerepel.³ A szöveget egy Mikszáth Kálmánnak tulajdonított cikk (*Petőfi dászkiaadása*) közölte a *Mullattató* című lap 1874. évi, szeptember 26-ai számának tárcarovatában (155). S noha Bisztray Mauks Ilona *Visszaemlékezései* és sajtó – a kritikai kiadás 52. kötetét érintő – sajtó alá rendezői munkájának tanulságai alapján úgy véli, hogy az említett szöveg valóban Mikszáthtól való, miként Kosztolányi *Új Nemzedék*béli névtelen cikkeinél, itt sem állíthatjuk teljes bizonyossággal a szerzőséget.

Ráadásul nemcsak az újraközlés szerzősége bizonytalan, hanem a versezeté is, hiszen a *Mullattató*béli névtelen közlést lefelülve két szerkesztő, Závodszy Károly⁴ és Szini Károly⁵ sietve közzétették lapjukban a vers egy-egy saját, jelentősen följavított változatát. Így már „adva van egy Závodszy [Széchy] Károly és [egy] Szini Károly által közölt Petőfi-költemény, amelynek sem eredeti kéziratáról, sem a kétféle publikáció alapjául szolgáló kézirat másolatáról nem tudunk semmit”,⁶ valamint adva van az állítólagosan Mikszáthé. Bisztray Gyula írása összehasonlította a változatokat, és a kritikai kiadásokban szokásos módon fel is térképezte a különbségeket, majd azt a következtetést vonta le, hogy a Mikszáth által közölt szöveg a leghibásabb, hiszen a „De mit az élet nekünk”⁷ kezdetű sor az adott kontextusban szinte teljesen értelmetlen. Ugyanitt jegyzi meg az irodalomtörténész, hogy a 18, 19, 22, 27, 28 és 29. sorok „szánalmasan döcögnek”.

„Mégis jelentős a közlés – jelenti ki tanulmánya végén Bisztray –, mert íme, a dátumok mutatják: Petőfinek ezt az elfelejtett forradalmi költeményét 1874-ben Mikszáth vitte először az olvasóközönség elé! Talán épp az ő hibás közlése indította Szini Károlyt arra, hogy sietve publikálja saját lapjában a maga jobb másolatának szövegét.”⁸ Az utolsó bekezdésben azonban kénytelen belátni, hogy valójában az 1874-ben előkerült szövegnek egyetlen eredetijét sem sikerült megtalálni. Ezért – Bisztrayval vitázva – én nem abban látom e mikszáthi újraközlés és az itt vázolt filológiai detektív munka értékét, hogy általuk a Petőfi *Összesek* teljesebbé váltak, az olvasók pedig többet megtudhatnak majd a jegyzetekben erről az alkotásról, hanem sokkal inkább abban, hogy *kitalálás* és *megtalálás* érdekes határpontjához, filológia és szemantika, történet és elmélet demarkációs vonalához értünk.

Elképzelhetőnek – és az irodalom igaz értelmében nagyon is gyümölcsözőnek – tartom, hogy ezt a Petőfi-közlést Mikszáth *Otthon*⁹ című versének inverzeként, kontrájaként olvassuk, hiszen az „petőfista” Mikszáth-vers volt, ez pedig egy „mikszáthista” Petőfi-vers (mimézis). Mikszáth életművében – a pályakezdet erőszakosan racionalizáló, epigon attitűdjének eltűnése után – jól megfigyelhető az új, művészibb alapállás: fikció és valóság egymásba játszatása, mégpedig oly mértékben, mintha nem is létezne számára egyik sem teljes tisztaságában. A trükk bevezetése a Petőfi-cikkben, a tulajdonképpeni „bemesélés” (*diegézis*) most sem más, mint a *Két választás Magyarországon*ban, csupán a logika fordított: a *névtelen cikk* szerzője így vezeti be a „talált tárgyat”: „magam is ismerem kézirat után [Petőfi] egy szép forradalmi költeményét, mely a kiadásból kimaradt. Hitelességeért ugyan nem kezeskedhetem, de hangulata s a költő egyéni jellege több mint egyértelművé teszi, hogy az csakugyan Petőfink tollából folyt.”¹⁰ Mi teszi a bizonyos-

ságot? Nem a kézirat! A „hangulat”, az „egyéniség” (s a mögötte rejlő kompetencia – tehetnénk hozzá máris). A prózaírói csel fikcionalizáló tendenciájával párhuzamosan itt afféle költői cselet látok, egy defikcionalizálási, realizálási kísérletet, mely mögött természetesen a „tréfás vén gazember”, a „minden hájjal megkent Nagy Palóc” attitűdje áll. Persze nem biográfiai-civil, hanem irodalmi (azaz szemantikai) értelemben.

Mi az oka, hogy a közvetlenül kéziratból ismert szöveget Mikszáth ilyen rettentő szövegromlással közölte? Vagy Petőfi költői inkompetenciájáról volna szó? Nem valószínű, hiszen ez kései költemény! Én a magam részéről inkább a mikszáthi versírói¹¹ inkompetenciában keresném az okot. A nyelvi divergencia, a helytelen és képtelen szótalálás, a törött sorok és verstani zavarok mind a fentebb tárgyalt *Ottbon* problémáira emlékeztetnek. És itt fölmerül a kérdés: miért abban a formában közlik ma e költeményt, ahogy Szini Károly följavította? Mitől legitimebb ez, mint a Mikszáthé (vagy kié...?), ha a főszöveg létrehozásához senkinek sem állt biztosan rendelkezésére autográf kéziratforrás? Én a javított változatokat egy Mikszáth-mű félreértéseként értelmezem, s ehhez – mint olvasónak – meg is van a jogom. Hiszen a névtelen cikk retorikájában megnyilvánuló izgalomkeltés, elbizonytalanítás, deheroizálás és depoetizálás fikciós és művészi tendenciái mellett az értelmezők filológiai-irodalomtörténeti s így voltaképp szövegidegen tendenciája – a könnyen dekódolható, felületes értelem megragadása, a „vakok aranyának” szétkapkodása és továbbfényesítése – arra mutatnak rá: a csel sikerült, „az öreg” ismét becsapta a szegény olvasót.

Azt hiszem tehát, hogy téved, aki *A Petőfi díszkiadása* című cikkben „egy talált tárgy megtisztításáról” e kifejezés konkrét értelmében gondolkodik. De aki itt egy kitalált tárgy reprezentációját látja Tandori Dezső-i értelemben, az bizonyosan nem csalódik. S így a költői kompetencia kudarca helyett itt ismét az ötlet, a karikatúra prioritását élvező írói kompetencia remekbe szabott diadalát látom.

Egyetlen kérdés maradt csupán: vajon az *Újesztendő napján* Petőfi-vers, vagy sem? Azt hiszem, igen. És Mikszáth-vers? Azt hiszem, az is. Mert a Rilke-vers is Rilke-vers marad, még akkor is, ha Kosztolányi lefordította. De azért az Kosztolányi-vers is.

„Is” – azt hiszem, ez a kifejezés fedi le igazán ezt a problémát. (Alábbiakban a Mikszáth által közölt szöveg olvasható.)

Újesztendő napján

*Megérte ezt az évet is
Megérte a magyar baza
A vészes égen elborult,
De nem esett le csillaga.
Meg van vagdalva, vérzik kezünk,
De még azért elbirja fegyverünk
S a merre vág...
Ott bagyja fájó, mély nyomát.*

*Ott bagyja fájó, mély nyomát.
Haramja csorda képeden
Hogy majd az ítélet napon
E bélyeg vádolód legyen
Vádolód az ur isten előtt
És gyujtsa rettentő haragra őt
Té ellened
Ki ránk veszett fogad fened.*

*De mit az élet nekünk?
Ha lesz is, soká lesz
S mi több, mi főbb,
Az isten könyörületes;
Majd meg kegyelmet adna nekik ő...
Ne várakozzunk; a vérengző
Kutyák felett
Tartsunk magunk ítéletet.*

*Tartsunk oly vér ítéletet,
Hogy elborzadjon a világ
Mindaddig szőrjünk rájok
A szörnyű halálos nyavalyát
Mig birmondónak marad csak egy
Ki majd ottbon reszketve mondja meg
Hogy jaj neki,
Ki a magyart nem tiszteli!*

Nekiünk az isten most kevés,
 Mert ő nem eléggé kemény,
 Hozzád fobászkodom pokol
 Ez új esztendő ünnepén
 Öntsd szíveinkbe minden dübödöt
 Hogy ne ismerjünk könyörületet,
 Mig e gazok
 Közül a földön egy mozog.

J E G Y Z E T E K

- 1 BISZTRAY Gyula: Petőfi egyik forradalmi költeménye – Mikszáthnál. *ItK*, 1963, 6. sz., 725–727.
- 2 Sajnos a Petőfi *Összes* kritikai kiadás (*PSÖK*) még mindig nem jutott el 1849-ig, így ez a vers csak néhány jegyzet erejéig szerepel egyik-másik kötetben. Mivel pedig a kritikai kiadás kötetei végén van egy állandó rovat, mely a Petőfinek tulajdonított, illetve az ún. ál-Petőfi-verseket tartalmazza, javasolom, hogy – amennyiben nem kerül elő a kézirat – ez a szöveg is ebbe a rovatba kerüljön. A *Petőfi-szótár* ezzel szemben pontosan a jelzett verscímre utal az „újesztendő” szónál. (Petőfi-szótár: *Petőfi Sándor életművének szókészlete*. Szerk. J. SOLTÉSZ Katalin, SZABÓ Dénes, WACHA Imre. Bp., Akadémiai Kiadó, 1987, IV, 456.)
- 3 PETŐFI Sándor: *Újév napján 1849* = P. S. *Összes Költeményei*. Bp., Szépirodalmi Kiadó, 1955, 484; a későbbi kiadásokban a szöveg ’*Újév napján 1849*’ címmel szerepel. E helyesírási problematika lényegéről részletesebben PÉTER László: *Weöres-textológia* = P. L. *Kívül a körtöltésen*. Szeged, Tiszatáj Alapítvány kiadása, 2001, 352–355.
- 4 Závodszy [Széchy] Károly *Ottbon* című lapját *Petőfi Sándor kiadatlan költeményeinek* egy ciklusával indította el (*Ottbon*, 1874. október, 1–4.)
- 5 SZINI Károly: *Petőfi költeményei. Pesti Napló* – Esti kiadás, 1874. október 22.
- 6 BISZTRAY: *Petőfi egyik forradalmi...* i. m., 726.
- 7 A Szini-féle változatban „De mit az ítélet nekünk?”, a Závodszy-félében „De mi az ítélet nekünk” szerepel.
- 8 BISZTRAY: *Petőfi egyik forradalmi...* i. m., 727.
- 9 Első közlése ZSOLDOS Jenő: *Mikszáth Kálmán első nyomtatásban megjelent verse*. *It*, 1949, 2. sz., 338.
- 10 MIKSZÁTH Kálmán: *Petőfi díszkiadása* = *MKÖM*, LII, 10.
- 11 Tehát nem *költői!* Ez lényeges distinkció!

SOLTÉSZ MÁRTON (1978) Budapesten él. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem doktorandusza.